قديم سنڌ جا ستارا

مرزا قليچ بيگ

١٩٢٣ع

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

قديم سنڌ جا ستارا

مرزا قليچ بيگ

پهريون ڇاپو :- ١٩٢٣ع
ڇپائيندڙ :- سنڌ پبليشنگ هاؤس

Jeay Sindh

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

قديم سنڌ جا سِتارا

يعني

عالم ۽ فاضل مصنّف ۽ شاعر

لکندڙ

مرزا قليچ بيگ

قيمت ٠-٥-٠ آنا

١٩٢٣ع

پارتواسي پريس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ديباچو

هي ننڍڙي ڪتاب ۾ قديم سنڌ جا ستارا ڏنا ويا آهن. قديم سنڌ جي معنيٰ سؤڪن ورهين کان اڳي جي سنڌ سمجهڻ گهرجي، يا انگريز سرڪار جي حڪومت کان اڳي. ۽ ستارن مان مطلب آهي اهي مخصوص مشهور عالم ۽ فاضل جي مصنف يا شاعر هئا. عالم ۽ فاضل، اولياءَ ۽ درويش وغيره ته بيشمار آهن، جن جو ذڪر اسان ڌار ٻهڃجي ٻئي ڪتاب ۾ آندو آهي، جنهنجو نالو آهي قديم سنڌ ۽ انهي جا شهر ۽ ماڻهو. هن ڪتاب جي پڇاڙيءَ ۾ انهن ماڻهن توڙي سنڌ ۾ تصنيفن يا ڪتابن جي الف بي وار يادداشت به ڏني ويئي آهي. ٻڙيئي ١٨١ ماڻهن ۽ ٩٦ ڪتابن جا نالا آيا آهن. انهي مان معلوم ٿيندو ته اسان جي سونهاري سنڌ ۾ اڳي ڪيترا نه ناميارا ماڻهو ٿي گذريا آهن، جن مان ڪي ته ساري هندستان ۾ بلڪ انهي کان ٻاهر به مشهور ٿيا آهن ۽ سچ پچ اهي سنڌ جا چمڪندڙ تارا آهن. انهن تي اسان کي فخر ڪرڻ جو سبب آهي. افسوس آهي ته گهڻن ماڻهن کي انهن جي ڪا به خبر ڪانهي. اميد آهي ته هي ڪتاب سنڌ جا ماڻهو گهڻي شوق مان پڙهندا.

حيدرآباد، سيپٽمبر سنه ١٩٢٣ — قليچ بيگ

Scanned with CamScanner

قديم سنڌ جا ستارا

فصل ١- بکر، لوهري (روهڙي) ۽ آس پاس وارو ملڪ

(١) مير معصوم شاه- هو سيد صفائي بن سيد مرتضي ترمذيءَ جو پٽ هو، جو سيد قلندر بن بابا حسن ابدال مشهور اولياءَ جي نسب مان هو ۽ بکر ۾ اچي رهيو هو. هو وڏي علم ۽ عمل وارو ماڻهو هو. جڏهن مرزا شاه حسن ارغون سنڌ جو والي هو، تڏهن هن شاه قطب الدين بن شاه محمود خراسانيءَ کي بکر جو شيخ الاسلام ۽ واعظ مقرر ڪيو هو. انهيءَ جڏهن سنه ٩٧٧ هه ۾ وفات ڪئي، تڏهن انهيءَ وقت جي حاڪم سلطان محمود خان سيد صفائيءَ کي انهيءَ جي جاءِ تي شيخ الاسلام مقرر ڪيو، جنهن سنه ٩٩١ هه ۾ وفات ڪئي. مذڪورين شاه قطب الدين جي عزيزن مان هڪڙو شخص **شاه جهانگير هاشمي** مرزا شاه حسن جي زماني ۾ خراسان کان سنڌ ۾ آيو، جو عالم ۽ شاعر ٿي گذريو. هن جي مثنوي مظهر الآثار مشهور آهي، جا هن جاميءَ جي مثنوي تحفة الاحرار جي جواب ۾ لکي هئي. سنڌ ۾ ديوان هاشمي مشهور آهي، اهو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سنه ۹۳۶ ھ ۾ حج ڏي ويندي رستي ۾ ڪيچ مڪران وٽ شهيد ٿيو. سيد صفائي جو پٽ **مير معصوم شاھ** پهرين ڀڪر جي حاڪم سلطان محمود خان وٽ چڱي عهدي تي مقرر ٿيو. پوءِ اڪبر بادشاھ وٽ اميرئي جي درجي کي پهتو ۽ خان خانان سان گڏ سنڌ جي فتح ڪرڻ ۾ وڏا ڪم ڪيائين. ڀڪر جي آس پاس هن گهڻيون عمارتون جوڙايون. سنڌس منارو اڃا موجود آهي. هن گهڻا ڪتاب نثر توڙي نظم ۾ لکيا. تاريخ معصومي سنڌ جي احوال بابت مشهور آهي. شعر ۾ سنڌس تخلص نامي هو. سنڌس خلاصو ديوان نامي اڃا موجود آهي. مثنوي نازو نياز ۾ سنڌس آهي، جنهن ۾ سسئي ۽ پنهونءَ جو قصو آندو اٿس. طب تي به هڪڙو ڪتاب اٿس، جنهن جو نالو طب نامي آهي. هن سنه ۱۰۱۴ ھ (= سنه ۱۶۰۵ ع) ۾ وفات ڪئي. اهو سال ابجد جي حساب سان هن فارسي مصرع مان ٿو نڪري - ع - بود نامي صاحب ملڪ سخن ۽ اڪبر بادشاھ جي تاريخ هن جملي مان ٿي نڪري - فوت اڪبر شہ. مير معصوم شاھ جي پٽ جو نالو مير بزرگ هو. اُنهي جو اولاد گهڻو ٿيو ۽ اڃا آهي، جو ڀڪر ۽ سکر ۾ رهندو اچي. سنڌس ملڪي ڪم سنڌ جي تاريخ مان معلوم ٿيندا، مٿي ڏيڻ نٿا سگهجن.

(۲) اڳي سنڌ ۾ اهم ۽ ملڪي ڪمن ۾ شامل هوندا هئا، اهم

Jeay Sindh

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

۾ سيد جلال بخاري جي ٻيءَ مخدوم جهانيان جي اولاد ۽ مريدن مان ٻه گهڻا بزرگ عالم فاضل ۽ شاعر ٿي گذريا. انهن مان هڪڙو **شيخ محمد علي** بن عبدالواسع هو جو هڪڙو وڏو صوفي بزرگ هو ۽ چڱو شاعر هوندو هو. بخاري سادات جو سارو شجرو شعر ۾ آندو اٿس. ملتان ۾ ٻئي ساڳي طرح شيخ بهاوالدين زڪريا ملتانيءَ ائي جي شيخ الاسلام ۽ اولياءَ جي اولاد ۽ مريدن مان ٻه گهڻا مشهور عالم فاضل ٿي گذريا. انهن مان مشهور هي آهن. **شيخ فخرالدين عراقي ۽ امير حسيني**، جنهن ڪتاب ڪنزالرموز ۽ زادالمسافرين ۽ نزهته الارواح تصنيف ڪيا. **فضلي** به مشهور عالم ۽ شاعر هو. ناصرالدين قباچه سنڌ جي حاڪم جي صحبت ۾ رهندو هو. گهڻو شعر چيو اٿس، جنهن ۾ سنڌ سان خاص فضل آهن. **سعيد قريشي** به اتي جو چڱو شاعر ٿي گذريو آهي. شاهزادي مراد بخش بن عالمگير جو ملازم هوندو هو.

(٣) بکر جي مشهور ماڻهن مان **مير جانشاهه رضوي** به هو، جو مير حيدر شاهه جي اولاد مان هو ۽ شاهه عنايت الله صوفيءَ جو مريد هو ۽ خليفو به هو ۽ روهڙيءَ ۾ رهندو هو. اڄا تائين سندس گادي هلي اچي. شعر تمام چڱو چوندو هو. خلاصو ديوان اٿس. سندس خاص مير آهي.

(٤) الور (اروڙ) جي مشهور عالمن مان **قاضي اسمعيل**

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هو، جو محمد شيهاني بن عثمان ثقفي جي اولاد مان هو، جنهن کي محمد بن قاسم سنڌ وٺڻ بعد اُتي جو قاضي ۽ خطيب ڪري رکيو هو. اُنهيءَ جي اولاد مان ڪيترا ٿيا، **قاضي اسماعيل** هو، جو عالم ۽ فاضل هو ۽ سنڌ جي فتح جو احوال مرتب ڪري لکيو هئائين. سنه ٦٠٠ هه ۾ علي بن حامد ڪوفي، جو اُچ ۾ رهندو هو، تنهن اُنهيءَ قاضيءَ کان اهو احوال وٺي فارسيءَ ۾ ترجمو ڪيو، جنهن تان چچ نامه جو ڪتاب لکيو.

فصل ٢- سيوستان (سيوهڻ) ڇاڇڪو (لاڙڪاڻو) ۽ آس پاس وارو ملڪ

(١) شروع ۾ سيوستان جي مشهور بزرگن مان **شيخ عثمان مروندي**، عرف مخدوم لعل شهباز قلندر جو نالو ڏيڻ گهرجي، جو مخدوم جلال جهانيان اُچ واري ۽ شيخ بهاوالدين زڪريا ملتان واري ۽ شيخ فريدالدين شڪر گنج ڏهائي واري جو سنگتي هو. اهو سنه ٦٦٢ هه ۾ مروند کان ملتان ۾ آيو پوءِ سيوستان ۾ اچي رهيو ۽ سنه ٦٧٣ هه ۾ وفات ڪيائين. ڪي چون ٿا ته ٦٥٠ هه ۾ وفات ڪيائين. هو عالم فاضل به هو ۽ اوليا به هو، مست قلندر به هو ۽ شاعر به هو. سندس ڪتاب مشقيه موجود آهي، جنهن ۾ سندس شعر به آهي. زياده احوال سندس تاريخ ۾ ڏسجي.

(٢) **مير عبدالله سلطان** سيوستان جي مشهور عالمن ۽ شاعرن مان ٿي گذريو آهي. هو پنهنجي تخلص خان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

مرعشيءَ سان مشهور آهي. ٻيو ٻکر جو مشهور سيد مير ابوالمڪارم جو پٽ هو، جو وري مير غياث الدين رضائي سبزواريءَ جو پٽ هو. اهو ٻيو نيون سيد ڪتاب حبيب السير جي مصنف خوند مير جو ڏهٽو ۽ سلطان جنيد صفويءَ جو پوٽو هو. اهو مرزا شاهه بيگ ارغون جي مقربن مان هو ۽ انهيءَ سان گڏ سنڌ ۾ آيو. مير ابوالمڪارم وري مرزا شاهه حسن ارغون ۽ سلطان محمود خان ٻکرواريءَ جي اميرن مان هو ۽ انهيءَ جي پاران وڪيل ٿي شاهه اسمعيل صفويءَ وٽ ويو هو. مير عبدالله سلطان، جو سيوستان ۾ ڄائو هو، سو جهانگير بادشاهه جي زمانيءَ ۾ مرزا غازيءَ سان گڏ هوندو هو ۽ جڏهن مرزا قندهار ۽ ٺٽي جو حاڪم ٿيو، تڏهن وڪيل ٿي ايران جي شاهه ڏي ويو ۽ خراسان ۾ امام رضا جي زيارت ڪري موٽيو ۽ مرزا جي مرڻ کان پوءِ ٺٽي ۾ نواب مقرر ٿيو. پر شاهه جهان بادشاهه جي راڄ ۾ ڪنهن سبب ڪري شريف الملڪ کي ڪارروائين ۽ نواب امير خان اچي مير عبدالله ۽ سندس طرف وارن کي ستايو، تنهڪري مير مٺين ۽ سندس ڀاءُ پنهنجو ملڪ ڇڏي ڏنو، اگرچه مرزا عيسيٰ ترخان ۽ ٻين رهڻ لاءِ گهڻو زور ڪيو. نيٺ ملا محب علي سنڌيءَ جي معرفت جام تماچيءَ کان پنهنجا مرار دام بگهار رولي اچي ٺٽي ۾ رهيا، جتي مير مٺين سنه ١٠٥٤ هه ۾ وفات ڪئي ۽ سندس اولاد ٺٽي ۾ رهيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

اُنهن مان به ڪي مشهور عالم فاضل شاعر ٿيا، جن جو ذڪر
اڳتي واري فصل ۾ ايندو.

(٣) **قاضي قاضن** ولد قاضي محمد قاسم سيوستان
جي مشهور بزرگن ۽ عالمن فاضلن مان آهي. هو مشهور قاضي
ابوالخير بکر واري جي اولاد مان هو. قاضي قاضن
وڏو حافظ ۽ قاري ۽ عالم هو. فقه ۽ حديث ۽ تفسير ۽ تصوف
۽ انشا جي علمن ۾ خوب ماهر هو ۽ حاجي به هو ۽ گهڻو سير
۽ سفر ڪيو هئائين ۽ نيٺ سيد محمد مهدي جو نپوريءَ جو
مريد ٿيو، تنهنڪري ظاهر شريعت وارن عالمن جي مٿس
لوڪ رهندي هئي. مرزا شاه حسن جي راڄ ۾ موروثي
حق موجب هو بکر جو قاضي ٿيو. پيريءَ جي ڪري قضا
جو ڪم پنهنجي پٽ قاضي نصرالله جي حوالي ڪري
پاڻ گوشه نشين ٿيو ۽ سنه ٩٥٨ هه ۾ وفات ڪيائين. قاضي
قاضن جو سنڌي شعر به آهي. سندس پوٽي محمد اشرف بن
محمد يعقوب گهڻو وقت دهلي ۾ گذاريو. چڱو شاعر ۽
خوشنويس هو. سندس ديوان موجود آهي. قاضي قاضن جي
وڏي پٽ **عبدالغفار** کي ”اسدالعلما“ جو لقب هو ۽ انهي
جو پٽ **قاضي محمد ظهير** ٻهرين لڳي جو ۽ پوءِ لاهور
جو قاضي ٿيو ۽ اُتي وفات ڪيائين. گهڻن ڪتابن جون
حاشيون لکيائين.

(٤) **ملا نورالحق**، سيوستاني ملن ۽ عالمن مان

Scanned with CamScanner

مشهور ٿي گذريو. هو ملا داؤد سيوستاڻي جو پٽ هو، پر پڙهڻ
اُنهي کان به زياده مشهور ٿيو. لکيل آهي ته ننڍي هوندي
هو ڏاڍو موڳو هو ۽ حافظو تمام خراب هوس ۽ ذهن گهٽ
هوندو هيس. هڪ ڀيري ڪاوڙجي ڪوٺي ۾
ڪٺي بند ڪيس، جتي روئي روئي سمهي رهيو. خواب
۾ هڪڙي نوراني پير مرد بشارت ڏنيس ۽ چيائينس ته جيڪو
سبق آهين، اُٿي کڻ ٿي پڙهه، اڳتي جيڪي تون پڙهندين،
سو توکي ياد رهندو. اُنهي کان پوءِ حافظو کليس ۽ قرآن
ته ياد ڪيائين، پر جيڪي به پڙهندو هو، سو هڪدم ياد ٿي
ويندو هوس. آخر وڏو شاعر ٿي پيو ۽ تخلص مشتاقي اختيار
ڪيائين. جڏهن هندستان جو مشهور شاعر مرزا صائب
سنڌ مان لنگهي هند ڏي ٿي ويو، تڏهن ملا نورالحق سان
صحبت ڪيائين ۽ سندس شعر نهايت پسند ڪيائين.
سندس اولاد مان به ڪي شاعر ٿيا.

(٥) **ميان عبدالحليم** ۽ سندس چار پٽ **وجيه الدين**
۽ **ناصرالدين** ۽ **محمد رفيع** ۽ **ابوبڪر** سيوستاڻي
به چڱا عالم ۽ فاضل ۽ شاعر ٿي گذريا.

(٦) **حيدر هروي**، جو اصل هرات جو هو، سو پاڻ
جو هڪڙو مشهور عالم ۽ شاعر هو. مرزا شاه حسن جي
ڏينهن ۾ سنڌ ۾ آيو ۽ پاٽ ۾ اچي رهيو، جو سيوستان سان
لاڳو هو، هن جو لقب ۽ تخلص ڪلابهم هو، ڪلابهم ڀاري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

۾ زيرانديءَ يا ڇيريءَ کي چون، جو اوائل ۾ هو زيرالديون وڪڻندو هو. هن جو سچو ديوان آهي ۽ شعر تمام عمدو اٿس. وفات ۽ پات ۾ ڪيائين.

(٧) مخدوم عبدالعزيز ڪاهان جي ڳوٺ جو رهاڪو هو، جو هاڻ سيوستان سان لڳو هو. هو هاڻ ۽ سنڌس ۾ پٽ مولانا اثيرالدين ۽ مولانا يار محمد، شاه اسمعيل جي خروج وقت جام فيروز جي راڄ ۾ هرات مان نڪري سنڌ ۾ آيا ۽ ڪاهان ۾ اچي رهيا ۽ وفات ۾ اتي ڪيائون. وارث الانبيا سنڌس وفات جي تاريخ آهي. هو مرزا شاه حسن جو استاد هو. اهي ٽيئي بزرگ وڏا محدث هئا، ۽ ڪيترائي ڪتاب لکيائون. شرح مشڪوة ۽ ٻين حديثن جي ڪتابن جون حاشيون لکيون اٿن، جنهن جي ماڻهو گهڻي قدرداني ڪندا هئا.

(٨) شيخ موسيٰ ريل باران جو رهاڪو هو، جو ڳوٺ سيوستان سان لڳو هو. چانڊڪي ۽ سيوستان پرڳڻن جي الهندي پاسي جبل تائين جيڪا باراني زمين آهي ۽ جنهن کي هاڻ ڪاڇو چوندا آهن، تنهن کي دنت باران سڏيندا هئا. اتي گهڻائي بزرگ ۽ اولياءَ رهيا ۽ گذريا، جن جا نشان اڃا ظاهر آهن. انهن مان هڪڙو شيخ موسيٰ هو، جو سنه ٩٠٠ هه ۾ ريل ۾ رهندو هو. انهي جو هڪڙو ڏهتو خضر شاه سير ۽ سفر لئي نڪتو ۽ ناڳور ۾ وڃي شيخ پرهيزگار

ٻخاريءَ جو مريد ٿيو، جو اُچ واري مخدوم جهانيان جو
سجاده نشين هو. انهيءَ کان سواءِ شيخ عبدالرزاق قادري
۽ شيخ يوسف سنڌيءَ وٽان به فيض حاصل ڪري موٽي
وطن تي آيو. شيخ موسيٰ سنه ٩١١ هه ۾ جائو ۽ اڪبر
آباد ۾ وڃي علم جي تحصيل ڪيائين. وڏو عالم فاضل
ٿيو. هڪ سؤ ويهه ورهيه عمر ٿيس. سندس ٻه پٽ **شيخ
ابوالفضل ۽ شيخ فيضي** ٻئي کان به زياده مشهور ٿيا.
اهي ٻئي عالم فاضل مصنف ۽ شاعر ته هئا، پر وڏا مدبر ٿي
گذريا. اڪبر بادشاه وٽ ٻرڪر هئا. ابوالفضل پنهنجي
ڪتاب ڪچڪول ۾ پنهنجي والد ۽ اصل نسل جو بيان
ڏنو آهي ۽ ٻيا به گهڻا ڪتاب لکيا اٿس ۽ علاميءَ جي
لقب سان مشهور آهي. فيضي ته پنهنجي وڏي ڀاءُ کان به
علميت ۽ فضيلت يا حڪومت ۽ مدبريءَ ۾ وڌي ويو.
سندس ڪليات يعني قصائد ۽ ديوان ۽ سندس ڪيترين
مثنوين جنهن مان پنج سندس خمسه ۾ داخل آهن ۽ سنسڪرت
ڪتابن جا نظم ۾ ترجما ۽ سندس انشا ۽ سندس قرآن جو
بي نقط تفسير، جنهن جو نالو سواطع الالهام آهي، سي مشهور آهن.
اُنهن مان هنن جي خدا داد قابليت ۽ علميت ظاهر آهي. انهن
ٻنهي ڀائرن جو احوال هند جي تاريخن ۽ سندن سوانح
عمرين مان معلوم ڪري سگهجي. اڪبر نامه ۽ آئين
اڪبري مان به سندن گهڻو سمايو پنهنجي سگهندو، جي
ابوالفضل جا لکيل آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

فصل ٣ - ٻيرون ڪوٽ (حيدرآباد)

درٻيلو، بدين ۽ آس پاس وارو ملڪ

(١) **قاضي ابراهيم** ۽ سندس پٽ **قاضي عبدالله** درٻيلي جي قديم شهر جا رهاڪو هئا. قاضي عبدالله محمد وم عبدالعزيز ابهري ڪاهان جي ڳوٺ واري وٽ علم جي تحصيل ڪئي، جنهن جو ذڪر متئين فصل جي نمبر ٧ ۾ آيو آهي. مرزا شاه بيگ جي فتح کان پوءِ هو اتان لڏي ٻاغبان ۾ آيو ۽ سنه ٩٣٤ هه ۾ گجرات مان ٿيندو مديني ڏي ويو ۽ اُتي وڃي رهي پيو. وفات به اُتي ڪيائين. هو نهايت قابل ۽ عالم ۽ فاضل شخص هو. اُنهيءَ جو پٽ **شيخ رحمت الله** به وڏو عالم ٿي گذريو. حج جي رسمن بابت هن ٿي عربي ڪتاب لکيا ۽ اُنهيءَ جي نندي پاڻ به حديث ۽ تفسير جي علم ۾ نالو ڪڍيو. اُهو به خان اعظم سان گڏ حج مڪي ويو. انهي متئين قاضي عبدالله سان گڏ **شيخ عبدالله** بن مولانا سعد، جو شهر ٻيلي ۾ مدرس هو، سو به سنه ٩٤٧ هه ۾ گجرات ۾ ويو ۽ اُتان قاضي سان گڏ حرمين شريفين ڏي ويو، جتي باقي عمر گذاريائين. انهن گهڻائي ديني ڪتاب لکيا. انهن جو مڪتّو طالب علم **عبداللطيف** نالي به مشهور ٿي گذريو، جنهن شرح ملّا جي حاشي لکي ۽ ڪي ٻيا ڪتاب علم ڪلام جي بحث بابت لکيائين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

(۲) **شاهہ عبداللطيف** ولد سيد حبيب شاهہ تارڪ پٽائي سيد عبدالڪريم بلڙيءَ واري (نمبر ۸) جي اولاد مان مشهور اولياءُ ۽ شاعر ٿي گذريو. سندس رسالو مشهور آهي. سندس مفصل احوال اسان ڇاپايو آهي. سندس وفات سنہ ۱۱۶۵ھہ ۾ ٿي، جو سال ابجد جي حساب سان رضوان حق مان ٿو نڪري. سندس جاءِ تي سيد جمال ويٺو. ڪيس اولاد ڪو نہ هو.

(۳) **سيّد شفيع محمد** نصرپور جي رضوي سيدن مان وڏو عالم فاضل ٿي گذريو. هو سيد عثمان بن سيد عبدالولي رضويءَ جو پٽ هو. وڏو شاعر هو ۽ سندس سڀ سنڌي شعر حقيقي هوندو هو. شيخ موسيٰ آمنداڻي واري قبرستان ۾ دفن ٿيل آهي.

(۴) **مخدوم عبدالرحمان** بہ نصرپور جي عالمن ۽ فاضلن ۾ مشهور هو. شاهہ جهان ۽ عالمگير بادشاهن جي وقت ۾ حرمين شريفين جي نذرن جو متولي مقرر ٿيو ۽ بادشاهن جاگير بہ ڏني هيس. وڏو عالم ۽ فاضل هو. سندس پٽ محمد اڪرم ۽ اُنهيءَ جو پٽ ميان مدني، جو مديني منوره ۾ جائو هو ۽ بيا بہ عالم ۽ فاضل ٿي گذريا. هنن قاضين جي اولاد مان گهڻا بيا بہ عالم ٿي گذريا ۽ اڪثر مديني ۾ رهيا. قاضي عبدالرحمان ثاني تہ مديني ۾ مخدوم حيات سنڌيءَ جي قبر ۾ دفن ڪيو ويو، جڏهن سا کيس قبر ۾

حاجي محمد قائم سنڌي ۾ دفن ٿيل آهي.

(٥) **سيّد هارون،** متعلوي سيدن مان مکڙي ڏؤنرن مڱورن جي ڳوٺ جو رهندڙ مشهور عالم ۽ شاعر ٿي گذريو آهي. مٿئين سيد شفيع محمد وانگي هن سيد جو به سڀ شعر حقيقي هوندو هو. علميت ۽ فضيلت جي ڪري به هن پنهنجي وقت ۾ چڱو نالو ڪڍيو هو.

(٦) **درويش داؤد ۽ ميان همون** ٻئي اگهم ڪوٽ جا رهاڪو هئا ۽ اُتي جي مشهور بزرگ مخدوم اسماعيل سومري جا مصاحب هئا. هو ٻئي وڏا فاضل ۽ عالم ۽ مدرّس هئا. سندن مدرسي ۾ اٽڪل پنجاهه سؤ ماڻهو قرآن ۽ حديث جو علم پڙهندا هئا ۽ هو اُنهن کي خوراڪ ۽ پوشاڪ ڏيندا هئا. مٿيون مخدوم، جو رياضت جي ڪري مشهور هوندو هو، سو به پاڻ هميشه جوَن جي ماني کائيندو هو، ليڪن مهمانن ۽ مسافرن ۽ طالبعلمن کي عمدا طعام کارائيندو هو. اهڙن خيراتي ۽ علمي ڪمن جي ڪري مرزا محمد باقي هنن جي زمين جي ڍل معاف ڪري ڇڏي هئي. انهي هوندي به هو پاڻ مٿئين مخدوم وانگر فقر ۽ فاقي ۾ گذاريندا هئا.

(٧) **مُلّا قيصر،** جنهن جو اصل نالو عبد اللطيف هو، سو بدين جو رهاڪو هو ۽ نهايت وڏو عالم ۽ فاضل ۽ زبردست شاعر هوندو هو. دهلي جي بادشاهن وٽ سنڌس گهڻي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

عزت هوندي هئي. جهڙين جهڙين مهمن ۾ تڏا عالمگير بادشاه ڏي تحفو ڪري نيندو هو ۽ لائق العام ملندو هوس. جڏهن پيرو ٿيو، تڏهن انهي بادشاهه ماهيانو ۽ ساليانو مقرر ڪري ڏنس، جنهن تي هو آسودو ٿيو گذاريندو هو.

(٧) سيّد عبدالڪريم ولد لالو شاهه، جنهنکي شاهه ڪريم سڏيندا آهن، سو بلڙيءَ جو رهاڪو هو. هو متعلوي سيدن مان هو. ڏاڍي عبادت ۽ رياضت ڪرڻ وارو شخص هو. اڪثر رات جاڳي عبادت ڪندو هو ۽ مسجدن جي خدمت چاڪري ۽ بزرگن اولياءَن جي زيارت ڪندو هو. هن سيد محمد يوسف رضوي ۽ مخدوم نوح ۽ مخدوم آدم ۽ ٻين مشائخن جون صحبتون ڪيون ۽ انهن کان فيض حاصل ڪيائين. مخدوم نوح جي حڪم سان بلڙيءَ ۾ اچي رهيو ۽ وفات به اتي ڪيائين سنه ١٠٣٠ هه ۾. هن جو احوال ڪتاب بيان العارفين تنبيه الغافلين ۾ ڏنل آهي. هو چڱو خاصو سنڌي شاعر هو. سندس رسالو اگرچه ننڍو آهي، تہ به حقيقي مضمون سان ڀرپور آهي. اهو مون ڌار ڇپايو آهي، ۽ انهيءَ سندس مفصل احوال به ڏنل آهي. هن سيد جي پوٽن مان هڪڙو سيد حبيب شاهه هو، جو وجد ۽ حال وارو هو ۽ هميشه استغراق ۾ رهندو هو. اهو شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ جو والد هو، جنهنجو اشارو مٿي نمبر ٢ ۾ ڏنو ويو آهي. سيد حبيب شاهه جي وفات جو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

تارڪ مخدوم محمد صادق نقشبندي هيءَ جديث لڌي:
الموت جسر يوصل الحبيب الى لقاء الحبيب

(٩) سيّد ثابتعلي شاهه ولد مراد علي شاهه ملتاني
نواب عظيم خان سان سنڌ ۾ آيو ۽ سيوهڻ ۾ رهجي ويو. عربي ۽ فارسيءَ ۾ هوشيار هو ۽ فارسي ۽ سنڌي شعر جوڙڻ لڳو. اڪثر مرثيا ۽ منقبت چيائين. ڪلهوڙا هن کي لوازمو ڏيندا هئا، پوءِ مير صاحب به ساڳي نوازش ڪندا هئا. مير فتحعلي خان کان وٺي مير ڪرمعلي خان جي راڄ تائين رهيو. سنه ١٢٢٥ هه ۾ وفات ڪيائين. سندس گهڻا ڪتاب لکيل آهن. سيوهڻ ۾ دفن ٿيل آهي. مفصل احوال به مون ڏار ڇاپايو آهي. زوار هئڻ ڪري ڪربلائي ۽ ثابت تخلص هوس.

فصل ٤ - ڪوهستان، ڪراڇي، ساڪره ۽ آس پاس جو ملڪ

(١) شاهه عنايت الله صوفي پٽ مخدوم فضل الله جو ۽ سندس وڏا، جي سڀ ڪامل درويش ٿي گذريا، سي اصل نصرپور جا ويٺل هئا، جو ڳوٺ هوري تي ٻرگڻي ۾ هو. هو پاڻ به مشهور ڪامل درويش هو ۽ وڏا سير ۽ سفر ڪيائين. اهو ڳوٺ اصل متعلوي سيّدن جو هو، جن مان ٻهرين سيد عبدالڪريم شاهه بلڙيءَ وارو مخدوم فضل الله جي ڀڙڏاڏي مخدوم صدوءَ جو مريد ٿيو. شاهه عنايت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

دکن هندستان ۾ وڃي برهانپور شهر ۾ شاهه عبدالملڪ جي
صحبت حاصل ڪئي ۽ ٻنهه ورهيه انهيءَ جي ارشاد هيٺ
ڏاڍيون رياضتون ڪيائين ۽ ظاهري علم جي تحصيل شاهه
جهان آباد جي شاهه غلام محمد وٽ ڪيائين ۽ انهيءَ جو مريد
ٿيو ۽ انهي سان گڏ شاهه عبدالملڪ کان اجازت وٺي ٺٽي
۾ آيو، پر اتي جي عالمن شاهه غلام محمد ني اعتراض آندو
۽ تعذير ڏيڻ گهريائون، تنهنڪري هو موٽي شاهه جهان آباد ۾
آيو ۽ شاهه عنايت ٺٽي مان لڏي ميرانپور جي ڳوٺ ۾ آيو،
جنهنکي جهوڪ ٿا چون. اتي خانقاه ٺاهي ويٺو ۽ هزارين
مريد ٿيڻ لڳس. گهڻي رجاعت ۽ گوڙ مڇڻ ڪري
شاهه ڪريم پوٽا سيد سنڌس حاسد ٿيا ۽ دهليءَ جي بادشاهه
تائين مٿس فريادي ويا ته فساد برپا ٿو ڪري. ٺٽي جي
حاڪم نواب اعظم خان به انهنجي پٺ ڀرائي ڪئي.
آخر بادشاهه جي حڪم سان هڪڙو وڏو لشڪر آيو ۽
سنه ١١٣٠ هه ۾ شاهه عنايت کي شهيد ڪيائون. هن سيد
جو مفصل احوال اسانجي سنڌ جي تاريخ ۾ آهي. هنجا
گهڻائي مريد سنڌ ۾ ۽ ٻاهر هئا. سيد جانشاهه روهڙيءَ وارو،
جنهنجو ٻيو ٻئين فصل ۾ ذڪر آيو آهي، اهو هن جو مريد ۽
خليفو هو. شاهه عنايت عالم فاضل هو ۽ شاعر به هو. سندس
فارسي ۽ سنڌي شعر موجود آهي.
(٢) ڪلڪرا ۾ ٻيا به ڪيترا عالم فاضل بزرگ ٿي

گذريا آهن. اُنهن مان ٻه ٽي هتي ڏجن ٿا: **ابو علي سنڌي** بايزيد بسطامي مشهور اولياءَ جو اُستاد: جو ٽين صديءَ ۾ ٿو ٿي. **شيخ عيسيٰ سنڌي**، جنهن جو لقب جند الله هو، سو محمد غوث گواليارِيءَ جو خليفو هو ۽ مشهور عالم ٿي گذريو. **شيخ يوسف سنڌيءَ** جي بابت ته ابوالفضل علامي اڪبر بادشاهه وارو لکي ٿو ته خود سنڌ ۾ ڏاڏي شيخ خضر هن سنڌي بزرگ کان گهڻو فيض پرايو.

فصل ٥ - ٺٽو (ٺٽي) ۽ آس پاس وارو ملڪ

(١) **سيد علي شيرازي انجوي**، جنهن جا وڏا سنه ٧٨٦ هه ۾ ڄام صلاح الدين بن تماچيءَ جي وقت ۾ سنڌ ۾ آيا، ۽ جنهن کي پنهنجي ڏاڏي جو ڏالو مليو، سو وڏو عالم فاضل شخص هو ۽ فقير ٿيو. گهڻا ڪتاب ڪيائين. ڪتاب آداب المريدين سنڌ ۾ تصنيف آهي. انهي جي پٽ سيد جلال کي مرزا باقي ترخان جي ڌيءَ نڪاح ۾ ملي ۽ اڪبر بادشاهه جي حضور ۾ رهندو هو. اُنهي جو پٽ **مير زين العابدين**، جنهن کي مير لطف الله به چوندا هئا، سو عالم به ۽ شاعر به مشهور ٿي گذريو. ڪتاب ضرر البشر اُنهي جي تصنيف آهي. شعر ۾ سنڌ ۾ تخلص قانع هو. سنه ١١٣٠ هه ۾ وفات ڪيائين، جو سال رضوا عنه مان نڪري ٿو. اُنهي جي اولاد مان **سيد محمد حسين** ولد سيد احمد زياده مشهور ٿيو ۽ انهي جو مفصل احوال ڪتاب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

تذڪرة المراد ۾ ذڪر آهي، جو حاجي محمد حسين صفائي جو لکيل آهي. انهي سيد جو لقب ۽ تخلص مراد هو، ته هن ڪري ڪتاب کي به اهو نالو مليو. هن سنه ٨٩٣ هه ۾ وفات ڪئي. هو عباسي قاضين مان هڪ ٿيو هو. سندس پٽن مان مير محمد حسن مشهور ٿيو، جو مير مرزا جان جو ناني ٿيو.

(٢) سيّد شاه ولي ولد سيد ابوالقاسم شُڪر اللهي شيرازي سيدن مان هو، جنهن جو ڏاڏو سيد شڪرالله سنه ٩٠٦ هه ۾ هرات مان قندهار ۾ آيو ۽ اتان سنه ٩٢٧ هه ۾ مرزا شاه بيگ جي جوڙ تي ٺٽي ۾ آيو ۽ مرزا شاه حسن جي راڄ ۾ اتي جو قاضي مقرر ٿيو. سندس زياده احوال تاريخ طاهري ۾ لکيل آهي. سيد شاه ولي مشهور عالم ۽ فاضل هو ۽ قابل شاعر به هو. مخدوم رحمت الله جو شاگرد هو. ڪتاب تحفة المجالس سندس تصنيف آهي. سنه ١٠٠٥ هه ۾ ڪرار تعلقي ۾ جيڪا سندن جاگير هئي، تنهن جي ڳوٺ جڳت پور ۾ وفات ڪيائين. سندس لاش ڪڍائي ٺٽي آيا ۽ اتي دفن ڪيائون. سيد شڪرالله ثاني جي اولاد مان به ڪي وڏا عالم ۽ فاضل ٿي گذريا. انهن مان مشهور سيد عزت الله ٿيو، جو سنه ١١٦١ هه ۾ گذريو ۽ جهڙي بيت چئي پائين، جن مان به مشهور عالم فاضل ۽ شاعر هئا. مذڪور مير عظيم الدين جنهن فتحنامو لکيو ۽ پيو مير

علي شير جو ڪتاب تحفة الڪرام جو مصنف هو ۽ جنهن شعر ۾ گهڻو چيو، جنهن ۾ سنڌس تخلص واقع هو.

(٣) **شيخ مير محمد** ولد ميرڪ شيخ محمود سبزواري يا عربشاهي يا ميرڪي سيدن مان هو، جنهن جو ڏاڏو ميرڪ شيخ محمود وري سڪرمان ٺٽي آيو ۽ اتي جو شيخ الاسلام ٿيو ۽ سنه ٩٦٢ هه ۾ وفات ڪيائين. شيخ مير محمد ڏاڍو عالم ۽ فاضل هو. ڪتاب جامع فتاوي نوراني انهي جي تصنيف آهي. سنه ٩٧٠ هه ۾ وفات ڪيائين. انهي جي اولاد مان وري **ميرڪ عبدالواسع** مشهور ٿي گذريو. اهو ميرڪ محمد حسين جو پٽ هو ۽ مشهور مجذوب سالڪ هو ۽ ڪشف جو صاحب هو.

(٤) **مير ابوالبقا** عريضي سبزواري سيدن مان هو، جنهنجو وڏو ڏاڏو مير عبدالله سلطان بن مير ابوالمڪارم هو، جنهن جو ذڪر فصل ا جي نمبر ٢ ۾ آيو آهي. مير ابوالبقا کي بهره ور علي ۾ سڏيندا هئا. اهو سيد حيدرالدين ابوتراب استاد ڪامل جو شاگرد هو ۽ عالم ۽ فاضل هئڻ سان گڏ وڏو شاعر به هو. محمد شاهه دهلي جي بادشاهه جي زماني ۾ وفات ڪيائين. ڪتاب تاريخ چراغ هدايت ۽ اشعار گزيده هن جي تصنيفات مان آهن.

(٥) **مير غروري** ڪاشاني سيدن جو بانی هو ۽ مرزا باقي جي وقت ۾ ڪاشان مان ٺٽي ۾ آيو. جڏهن

Scanned with CamScanner

نواب خان خانان مرزا جاني بيگ کان سنڌ فتح ڪئي،
تڏهن هي سيد عاحدن هنڌن تي نواب ۽ حاڪم تي
رهيو. جهانگير بادشاهہ جي زماني ۾ ضرب خاني جو
داروغو هو. ڏاڍي عالميت ۽ فضيلت وارو هو ۽ وڏو شاعر
هو. سندس ديوان ۽ ڪيترئي مثنويون مشهور آهن،
انهي جو پٽ **مير محمد منعم** بہ جي وفات تي سندس
عهدي ۽ جاءِ تي مقرر ٿيو. اهو بہ وڏو شاعر هو، جنهن جي
تخلص هوس. انهي بہ هڪڙو ديوان جوڙيو.

(٦) **مير ڪمال الدين احمد** ولد سيد عنايت الله
رضوي بکري اگرچہ وڏو عالم ۽ فاضل هو، تہ بہ دولتمند
هئڻ ڪري ڏاڍي تجمل سان رهندو هو ۽ ساڳئي وقت ۾
سندس والد تارڪ ٿي پوڪ ڪري گذران ڪندو هو.
هن سيد گهڻائي ڪتاب لکيا، جن ۾ شرح ديوان حافظ
۽ اصطلاحات رضويہ. سنہ ١١٣٢ هہ ۾ وفات ڪيائين ۽
ست پٽ ڇڏيائين، جن مان پهريون **مير مرتضيٰ** ٿيو،،
ورهين جي عمر ۾ عالم ۽ فاضل ٿيو ۽ هنر بہ گهڻا سکيو.
سپاهگيريءَ جي فن ۾ بہ هشيار هو. ستن قسمن جا خط بہ
اکر لکندو هو. مرزا صائب شاعر جو شاگرد آقا تعظيما جڏهن
لڏي ۾ آيو، تڏهن هن جا شعر نهايت پسند ڪيائين ۽ تخلص
الهام ڏنائينس. هن شاهہ عالم دهلي جي بادشاهہ وٽ وڏو درجو
حاصل ڪيو. آخر سنہ ١١٢٠ هہ ۾ ڀرين جوانيءَ ۾ وفات

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڪيائين. هن سيد جو ڀاءُ مير نجم الدين به نالي وارو ٿيو. اهو ملا محمد ۽ ملا محمد معين جو ٺٽويءَ جو شاگرد هو ۽ مدرسو به رکندو هو. گهڻائي ڪتاب تصنيف ڪيائين ۽ منطق ۽ ڪن ٻين علمن تي ڪيترا رسالا لکيائين. لکڻ جو اهڙو چالاڪ هو، جو هڪ رسالي جي لکڻ ۾ هڪ ڏينهن کان وڌيڪ نه لڳايائين. طوطي نامه فارسي لکيائين، جو بخشي واري طوطي نامه کان بهتر هو. شعر به تمام چڱو چوندو هو، تخلص عزلت هوندو هوس. انهيءَ به ننڍيءَ عمر ۾ سنه ١١٦٠ هه ۾ وفات ڪئي.

(٧) ميرابوالمڪارم ولد اميرخان، اميرخاني سيدن مان هو. اميرخان سنه ١١١٤ هه ۾ سنڌ جو نواب هو ۽ انهيءَ جو ذڪر سنڌ جي تاريخن ۾ آهي. مير ابوالمڪارم اميريءَ هوندي فقيريءَ ۾ گذاريندو هو ۽ ڪامل درويش شمار ٿيل هو. علميت ۽ فضيلت ۾ ڀلو هيس. شاعر به قابل هو. تخلص شهود هوس. سليمان ۽ بلقيس جي مثنوي لکيائين. سيوستان ۾ دفن ٿيل آهي. سندس پٽ **نواب مير امين الدين خان** به اڪثر وقت ڪتابن پڙهڻ ۽ عالمن جي صحبت ۾ گذاريندو هو. ڪتاب رشحات الفنون، جنهن ۾ جوڙهن علمن جو ذڪر آهي ۽ معلومته الآفاق ٻئي سندس تصنيفون آهن. انهيءَ جو ٻيو پٽ **مير رضي الدين** به ٻئي ڀاءُ جهڙو عالم ۽ فاضل ۽ شاعر هو. تخلص فدائي هوس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سنڌس ديوان موجود آهي. سنه ١١٢٠ هه ۾ گذاري ويو. وري انهي جو پٽ مير حيدرالدين ابو تراب ۽ انهيءَ جهڙو هو. تخلص ڪامل هوس، ۽ ڳالهه ۾ حقيقت ڪري ڪامل انسان هو. مريد هئس. تمام پير مرد ٿي وفات ڪيائين. هنجا تصنيف ٿيل ڪيترائي ڪتاب فارسي، هندي ۽ سنڌيءَ ۾ لکيل مشهور هئا. تحفة الڪرام جو مصنف مير علي شير قانع سنڌس شاگرد هو.

(٨) **خواجه امان الله** ولد خواجه احمد، علوي خواجن جي خاندان مان هو، هنجو ڏاڏو خواجه محمد ولد احمد مشهور شيخ احمد جام جي اولاد مان هو ۽ پنهنجي وطن جام مان لٽي ۾ آيو، جتي جهانگير بادشاه جي زماني ۾ گهڻا تيموري مغل سنڌس مريد ٿيا. خواجه امان الله ۾ ڪامل شخص هو ۽ علميت ۽ فضيلت سان گڏ شاعر به هو. هنجي تصنيفن مان ٻه ڪتاب مشهور آهن: هڪڙو بهمن نامو، جنهن ۾ ست قصا آهن ۽ ٻيو هفت اختر، جنهن ۾ ٻڻ ست قصا آهن. هنجي اولاد مان انشا پرداز ۽ خوش نويس گهڻا ٿيا، جي مير سيد علي خوشنويس جا شاگرد هئا. انهن مان مکير **خواجه مرتضيٰ** هو، جو پوءِ صاحبزاده داؤد خان وٽ رهندو هو، پوءِ ميان نور محمد ڪلهوڙي جو ملازم ٿيو ۽ انهيڪان پوءِ ميان غلام شاه جو. سنڌي قلمن لکڻ ۾ انهيجو ثاني ڪونه هوندو هو. طبيب ۾ حاذق هو ۽ انهي علم ۾ مير عبدالرزاق

Scanned with CamScanner

مشهور حڪيم جو شاگرد هو. شعر ۾ نهايت چڱو چوندو هو. سنڌس تخلص مشرب هو.

(۹) **سيد محمد هاشم** ولد سيد محمد ٺٽوي، جو مرزا جاني بيگ جو همعصر هو، تنهنجو پٽ سيد عبدالقادر مشهور عالم ۽ فاضل هو. ڪتاب حديقة الاولياء، جنهن ۾ سنڌ جي ولين ۽ بزرگن جو احوال ڏنل آهي، تنهنجو هو مصنف هو.

(۱۰) **سيد مير محمد** ولد مير محمد فاضل ٺٽي ۾ عالمگير بادشاه جي منصبدارن مان هو. قرآن جو حافظ به هو، خوش نويس به هو، طالبعلم به هو. بادشاهه مٿس ڏاڍو مهربان هو. هو ۲۱ ورهيه برابر بادشاه وٽ رهيو ۽ شهزادي محمد ڪام بخش جو استاد ٿيو. بادشاه جي مرڻ کان پوءِ ٺٽي ۾ آيو ۽ اتي اسي ورهين جي عمر ۾ سنه ۱۱۰۵ هه ۾ وفات ڪيائين.

(۱۱) **قاضي محمود**، عباسي خليفن جي خاندان مان هو، جنهنجو وڏو نعمت الله سنڌ ۾ آيو هو. مرزا عيسيٰ ۽ مرزا باقي جي زماني ۾ ٺٽي ۾ رهيو ۽ وقت جو علامو هو. گهڻا ڪتاب لکيائين، جن مان تذڪرة الاولياء ۽ حواشي مٿين مشهور آهن.

(۱۲) **مخدوم رڪن الدين** مخدوم بلال تالتي واري جو مريد ۽ خليفو هو. وڏو عالم ۽ فاضل شاعر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سنڌس مريد خادم گهڻا هئا. هو حديث جي علم ۾ نهايت ماهر هو. شرح اربعين ۽ شرح گيلاني ۽ ٻيا ڪيترائي ڪتاب لکيائين. سنه ٩٤٩هه ۾ وفات ڪيائين ۽ مڪليءَ تي دفن ڪيو ويو.

(١٣) **مخدوم ابو الخير** ولد مخدوم فضل الله مرزا عيسيٰ ۽ مرزا باقي جي زماني ۾ وڏو عالم ۽ مدرّس ٿي گذريو. فتاويٰ عالمگيري جي لکڻ ۾ هن گهڻي مدد ڪئي.

(١٤) **مُلّا احمد** قاضي قاضن جو ڀاءُ هو، جنهن جو ذڪر مٿي فصل ٻئي جي نمبر ٢ ۾ آيو آهي. اهو شاهه فتح الله شيرازيءَ جو شاگرد هو ۽ شيخ ابوالفضل ۽ فيضيءَ جو همسبق هو، جنهن جو ذڪر ساڳئي فصل جي نمبر ٨ ۾ آهي. هو ٺٽي جو قاضي ٿي رهيو. وڏو عالم فاضل هو. وفات به اتي ڪيائين. مڪليءَ تي سندس مزار ڏاڍي مشهور آهي. انهيءَ جا ٻه پٽ هڪڙو ٺٽي جو صدر ۽ ٻيو مير عدل ٿيو. **ملا محمد جهانگيري** به قاضي قاضن جي سؤٽن مان هو. ٻيڙين نور جهان بيگم جو استاد ٿيو، پوءِ مهابت خان جي مخالفت ڪري ڪنهن قصور جي تهمت هيٺ قتل ڪيو ويو. سندس وصيت موجب سندس لاش ٺٽي ۾ آندي ويئي. وڏو عالم فاضل هو. انهيءَ جو ٻيو عزيز **مُلّا ابو القاسم** به وڏو عالم ۽ مدرّس هو. عالمگير بادشاهه هن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

کي شرعي وڪيل مقرر ڪيو هو. انهي سنه ١١١٣هه ۾ وفات ڪئي.

(١٥) مخدوم **ابوالفتح** بن مخدوم عبدالجليل اصلي لاهوري بعد رچو رهاڪو هو. اهو بندر ۾ شاهه بندر رهڻي اورنگزيب بادشاهه جي والده جي جاگير ۾ هئا. جڏهن اهو شاهزادو ملتان ۾ آيو، تڏهن هن مخدوم کي انهي جاگير جي حساب ڪتاب لاءِ محرر مقرر ڪيائين، پوءِ سندس منشي ٿيو ۽ اهڙي قابليت ڏيکاريائين، جو مير منشي ٿيو ۽ قابل خان خطاب مليس. سندس جون انشائون مشهور آهن. جڏهن پيريءَ ۾ هو گوشه نشين ٿيو، تڏهن سندس ننڍو پٽ محمد شريف سندس جاءِ تي قابل خان ٿيو. اهو به جهڙس ئي عالم ۽ فاضل هو. انهي جون انشائون به مشهور آهن. ميان **اسد الله** قابل خان جو ڏهٽو به وڏو شاعر ٿي گذريو. تخلص روشن هوس. **عبدالرؤف** ابوالفتح قابل خان جو ناٽي پهرين دولتمند ماڻهو ۽ عالم هو، پوءِ مجذوب سالڪ ٿي پيو ۽ گهر ويران ڪري ڇڏيائين. شاهي جو لقب مليس. شعر نهايت عمدو چوندو هو. تخلص جوڳيا هوس. سندس ديوان موجود آهي.

(١٦) **مخدوم طالب الله** ولد شيخ عبدالله اصل بدبط جو ويٺل، لنڊي ۾ وڏو عالم ۽ مدرّس ٿيو. سندس مدرسي جي خرچ لاءِ عالمگير بادشاهه ڏهه هزار دام انعام ڏنس

Scanned with CamScanner

۽ هڪ رهيو روزيدو مقرر ڪري ڏنائينس. مخدوم آدم به وڏو ڪامل اوليا ۽ عالم ٿي گذريو. لٽي جو مفتي ۽ صدر هو. سندس پاٽ مخدوم **علي احمد** به فاضل ۽ ڪامل هو ۽ هني آواز جي ڪري قمريءَ جو لقب مليل هوس. انهي جي اولاد مان شيخ **عبدالباسط** وڏو عالم ٿيو. عالمگير پادشاه جو مقرب هو ۽ انهي لٽي جو صدر مقرر ڪيس. ٻيرٿي تائين مدرسو هلائيندو آيو. انهي جو پٽ محمد اشرف ميان محمد سرفراز ڪلهوڙي جو مير منشي هو.

(١٧) **شيخ عبدالواسع صوفي** وڏو عالم ۽ مصنف ٿي گذريو. نواب ميرامين الدين خان جو استاد هو. مشڪواة جو اقتباس به ڪيائين. مخزن الاسرار جي شرح به لکيائين، جا قاضي ابراهيم وارئي شرح کان بهتر سمجهيل آهي. سندس پٽ محمد علي صوفي به بي جوڙو هو ۽ گهڻن علمن ۾ ڪتاب لکيائين. امامير مذهب جو هو. شعر تمام چڱو چوندو هو. تخلص مير هوس. شعر اڪثر عشقيه چوندو هو.

(١٨) **ميان ابو الحسن** وقت جو عالم ۽ ڪامل شخص هو. هن جون ڪي ڪرامتون به مشهور آهن. فقه ۽ حديث ۾ نهايت پڙهو. انهي مضمون تي ڪيترائي ڪتاب لکيائين، جي اڪثر سنڌي شعر ۾ آهن ۽ اڃا تائين پڙهڻ ۾ پيا اچن. انهن کي ابوالحسن جي سنڌي چوندا آهن. اسلام جي عقائد ۽ فرايض بابت آهن.

Scanned with CamScanner

(١٩) مخدوم محمد معين ولد محمد امين

ذات جو ٺٽو، اصل روهڙيءَ جو ويٺل هو. اُن سندس پيءُ ٺٽي ۾ اچي رهيو ۽ فاضل خان جي نياڻيءَ سان شادي ڪيائين ۽ دولتمند ٿيو. مخدوم عنايت الله جو شاگرد هو ۽ ميان عبدالقاسم قدس سره نقشبنديءَ جو مريد هو. پڇاڙيءَ جي ڏينهن ۾ شاه عبداللطيف ڀٽائي تارڪ جو مريد ٿيو. هن جي ۽ مخدوم محمد هاشم (نمبر ٢٠) جي وچ ۾ سوال جواب پيا هلندا هئا. ڪتاب گهڻا لکيائين. گهڻائي حاڪم سندس ملاقات تي ايندا هئا ۽ پاڻ به اُنهن جي ملاقات لاءِ ويندو هو. راڳ مان به واقف هو ۽ سماع گهڻو پسند هوس. هن جي وفات ۾ شاه ڀٽائي وانگي راڳ پڙندي ٿي. هو شاعر به قابل هو. فارسي ۽ هندي شعر جوڙيندو هو. فارسيءَ ۾ سندس تخلص تسليم هو ۽ هنديءَ ۾ بيراڳي. سندس وفات سن ١١٦١ هه ۾ ٿي ۽ سندس لاءِ حال وارن ماڻهن ڏاڍو ماتم ڪيو. سندس وفات جون تاريخون گهڻين ئي چيون. محمد محسن شاعر جي هيءَ مصرع آهي- قطرهٔ در بحر واصل شد ۽ هيءَ به چيائين- معين دين احمد رفت صد حيف. مخدوم نعمت الله چيو ته- شفيع تو رسول- محمد پناه رجا چيو ته- تا جي شد اوڪر آل محمد معين اوست. چون ٿا ته شاه عبداللطيف ڀٽائي ڪڙي ڏينهن ولهي ولهي پنهنجن مريدن کي چيو ته هاڻ هلو ته ٺٽي ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هاڻي انهن جي يار جو آخرين ديدار ڪريون. پوءِ مخدوم رت اچي راڳ جي مجلس ڪيائين. راڳ ڏاڍي ٻهڪ ڪئي. جنهن ذوق ۽ شوق ۾ مخدوم اُٿي اندر ويو ۽ لحظي ۾ دم ڏنائين. شاهه صاحب انهي جي جنازي سان گڏ جي ويو. انهي کي دفن ڪري موٽي پنهنجي ڳوٺ هليو آيو.

(٢٠) مخدوم حاجي محمد هاشم ولد عبدالغفور

سنڌي اصل ٺٽي جو ڳوٺائو شخص هو ۽ مخدوم ضياءُالدين جو شاگرد هو، پر پوءِ وڏو عالم ٿي پيو. اگرچه وقت جي ٻين عالمن، خصوص محمد معين سان علم جي بحث ۾ مخالف هو تڏهن به شريعت تي بلڪل مستقل هو ۽ اسلام جي ديني ڪمن ۾ گهڻي مدد ڪيائين ۽ دين جي برخلاف ڳالهائيندڙن سان جهيڙو جوتون ڪاڏائين. سنڌس ڏينهن ۾ سوين ماڻهو مسلمان ٿيا. نادرشاهه ۽ احمد شاهه ۽ ٻين بادشاهن سان سنڌس خط ڪتابت جو رستو جاري هوندو هو ۽ جيڪي جوندو هو سو هو ڪندا هئا. گهڻائي ڪتاب جدا جدا علمن ۾ لکيائين. سنه ١١٧٤ هه ۾ وفات ڪيائين. هنجو پٽ مخدوم عبداللطيف به عالم فاضل هو. پڻ ڪان پوءِ سنڌس مدرسو قائم رکندو آيو. ڏهاڙي وڃين وقت جي نماز کان پوءِ مسجد ۾ وعظ ڪندو هو ۽ حديث جي تعليم ڏيندو هو. جمعي جي ڏينهن جامع مسجد ۾ وعظ ڪندو هو.

(٢١) شيخ عبدالغني ولد مخدوم نور محمد ٺٽي جو

Scanned with CamScanner

ڏاڍو نهايت وڏو عالم هو ۽ منصبدار به هو. عالمگير جي راڄ کان وٺي فرخ سير جي راڄ تائين بادشاهي ميرمنشي هو ۽ قابل شاعر به هو. ٺٽي جا گهڻا شريف ماڻهو جيئن ته ميرڪ محمد افضل ۽ ميرڪ مراد ۽ ٻيا وٽس صحبت لاءِ ايندا هئا ۽ سندس اڳيان ادب سان ويهندا هئا ۽ فيض حاصل ڪندا هئا.

(٢٢) **داروغه ڪهر** ترخاني زماني ۾ وڏو سرڪاري ملازم ٿي گذريو آهي. محمد علي ديوان ترخاني سندس ناٺي هو، ته ٺٽي ڪري چڱي حالت ۾ رهيو. سندس پٽ عبدالواسع به مشهور ٿيو ۽ اُنهيءَ جو پٽ **ميان محمد رضا** ته عالم ۽ شاعر ٿيو. هو شاه عبدالڪريم بلڙيءَ واري جو مريد هو. ڪتاب بيان العارفين تنبيه الغافلين، جنهن ۾ سيد مٺين جو احوال ۽ ملفوظات ڏنل آهي، سو سندس تصنيف ڪيل آهي، جو سنه ١٠٣٨ هه ۾ لکيائين.

(٢٣) **مولانا محمد حسين** ولد مولانا سُروري وڏو عالم ۽ مدرّس هو، شاعر به هو ۽ عاشق به هو. هو جانبازي لقب سان مشهور ٿيو. هڪڙي خوبصورت ڇوڪري تي عاشق . ، جنهن ماري وڌس. مرڻ کان به ٿي ڏينهن اڳي . پنهنجي اتي ۾ جو احوال هڪ ي شعر ۾ آندو.

(٢٤) مُلّا ع . **سول** و .. يوسف جهڙو عالم ۽ . هو. فصاحت . ۾ جهڙو الو ڪيا ئين.

ڪتاب نفائس الاذڪار في عرائس الابڪار هن جي تصنيف آهي، جنهن مان سندس قابليت ظاهر آهي. انهي سان گڏ **ملا محمد صالح** به عالم ۽ فاضل شخص هو، جنهن ڪتاب دستور السياق لکيو. اهو اصل سيوستان واري قاضي ڏتي جي اولاد مان هو، پر ٺٽي ۾ اچي رهيو هو.

(٢٥) **شيخ محمد مريد** اصل سنڌو هو. سيوستاني قانونگو هو، پوءِ مسلمان ٿيو. عالمگير بادشاهه جي وقت ۾ ٺٽي ۾ قانون گوئي جي عهدي تي مقرر هو. عالم ۽ عارف ماڻهو هو. سندس پٽ **شيخ محمد محفوظ** هو، جو نواب غلام شاهه سان گڏ جي بادشاهه تائين وڪيل ٿي ويو ۽ هوشيار شاعر هو. سندس تخلص سرخوش هو. انهي جو پٽ **شيخ قمرالدين** به بادشاهي لشڪر جو وڪيل ٿيو ۽ انهي ۾ رهيو. اهو به چڱو شاعر هو. تخلص عشرت هوس.

(٢٦) **ملا سلامي** ۽ **ملا عبدالحڪيم** ٺٽي جا اڳ مشهور ظريف شاعر ٺٽي جا رهاڪو هئا، پر عبدالحڪيم زياده مشهور ٿيو. تخلص عطا هوس. نهايت پرهيزگار شخص ٿي گذريو. ٽيهه ورهيه برابر راتو ڏينهن عبادت ۾ رهيو، ۽ رات ڏينهن هڪڙئي وضوءَ ۾ رهندو هو. اڪثر نعت نبوي ۽ منقبت مرتضوي چوندو هو. ڪيترائي ديوان ۽ مثنويون چيون اٿس. شمار ڪيو اٿن ته سندس شعر لک بيتن کان گهٽ ناهي. هو اڪثر سبز پوش رهندو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سندس پاڻيٽيو محمد ضيا به نهايت چڱو شاعر هو ۽ جهان
آباد ويو ۽ مرزا عبدالقادر بيدل سان ملاقات ڪيائين، جنهن
کيس قيامت تخلص ڏنو. پوء نواب مهابت خان ڪاظم
سان گڏ لڳي ۾ آيو ۽ نواب جو خاص مصاحب ٿيو ۽ هن سندس
وهڻ لاءِ مکڙو خاص تڪيو جوڙايو. سندس ديوان موزي
جهڙو آهي. هنجي وفات کان پوء ملا عبدالحڪيم جو پٽ
مسڪين سندس تڪيه تي قائم مقام ڪري رکيو ويو.

(٢٧) **محمد محسن** ولد نور محمد ٺاتولي لڳي ۾
نهايت رنگين طبع جو ماڻهو ۽ عمده شاعر ٿي گذريو. مير
لطف علي خان جو شاگرد هو. گهڻن ڪاملن جي صحبت
ڪيائين. هني شعر سان گڏ منقبت ۾ گهڻا لکيا اٿس.
انهي مضمون تي سندس ڪتاب عقد دوازده گوهر مشهور آهي.
حضرت صاحب الزمان يعني امام مهدي جي ولادت بابت
ڪتاب طراز دانش لکيائين. حمله حسيني ۾ اعلام ماتم ۾ سندس
تصنيف آهي. سندس ديوان ۽ قصايد ۽ بيو گهڻو شعر مشهور
آهي. سندس پٽ **ميان غلام علي** به چڱو شاعر هو ۽ تخلص
صلاح هوس، پر عربي ۾ زياده قابل هو.

(٢٨) **سعيد ڪاشاني**، جنهنجو تخلص **سرمد** هو،
سو به لڳي جو مشهور مست شاعر ٿي گذريو. اصل ارمني
عيسائي فرنگي هو ۽ ڪاشان جو رهندڙ هو، جو پوء اتي اچي
رهيو ۽ مسلمان ٿيو ۽ هندستان ڏي ويو. شهزادو دارا

Jeay Sindh

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

شڪوه سندس ڏاڍو معتقد هو. اهڙي مستي هوندي هيس، جو شطحيات جهڙو ڪلام چوندو هو جهڙو احمد جام زنده پيل چوندو هو. لنڊي جي ڳهڻين ۾ اڳهاڙو گهمندو وتندو هو. مولوين ۽ قاضين سندس ڪلام تي اعتراض آندو ۽ عام ماڻهو سندس اڳهاڙائي جي ڪري رنجيده ٿيا. آخر مٿس شرعي فتوي جاري ڪري منصور وانگي ڦاسي ڏيئي چاڙهيائونس. ٿوري عرصي کان پوءِ اهڙو اتفاق ٿيو، جو ماڻهو سندس قائدي ۾ ويا ۽ جنهن قاضيءَ جي فتوي تي هنکي ماريو هئائون، تنهنکي قصاص ۾ قتل ڪري ڇڏيائون. سندس شعر پڙهڻ جهڙو آهي.

(٢٩) **ملا محمد حسين** ولد ملا عبدالرؤف عالم شاعر شخص هو. اڪثر جهان آباد ۾ گذاريائين. لنڊي ۾ محتسب ۽ صدر هو. ميان محمد هاشم نصرپوريءَ جو مريد هو ۽ مير شاه شڪر اللاهي جو سنگتي هو. تمام چڱو شاعر هو. شوقي تخلص هوس. سندس مثنوي نغمات شوقي تصوف ۽ سلوڪ جي مضمون تي مشهور آهي. شيخ بهائي جي مثنويءَ نان وحلوا جي تتبع تي آهي. ٻي مثنوي ناز و نياز جي به چئي اٿس. ٻيون به ڪي مثنويون اٿس. غزليات جو ديوان به اٿس. مطلب ته هر قسم جو شعر چيو اٿس ۽ نثر لکڻ ۾ به قابل هو.

(٣٠) **دانشور خان** لنڊي جي وڏن شاعرن مان هو ۽ مير عبدالرزاق خان معموريءَ جو همعصر هو. تخلص ٺٽوي

Scanned with CamScanner

هوس. جهانگير بادشاهہ جي ڏهد ۾ قباد خان حاڪم جي وقت تائين جيئرو هو. سندس ديوان مشهور آهي.

انهيءَ ساڳئي وقت، ملا محب علي ۽ عبدالقيوم ۾ عالم فاضل ڪامل شاعر ۽ معتبر ۽ نالي وارا شخص ٿي گذريا.

(٣١) **مير ابو القاسم سلطان** ولد ابوالقاسم خان زمان سنڌ جي تاريخ ۾ مشهور آهي، خاص شجاعت جي ڪري. شعر گوئي ۽ شعر فهميءَ ۾ قابل هو. سندس تخلص بيگلر هو. سنہ ٩٦٩ هہ ۾ ڄائو هو. جنيسر نامہ، جو منتخب التاريخ ۽ تاريخ طاهري ۽ واري هن جي تصنيف ڄڻي آهي، سو غلط آهي. اهو ادراڪي شاعر جو لکيل آهي، جو هن سندس نالي ڪيو.

فصل ٦- متفرق عالم ۽ فاضل، مصنف ۽ شاعر

(١) **محمد مقيم**- ترخان جي زماني ۾ مرزا جاني بيگ سان گڏ اڪبر بادشاهہ جي خدمت تائين پهتو. چڱو شاعر هو. ڪتاب ترنم عشق شعر ۾ لکيائين، جنهن ۾ مومل ۽ ميندري جو قصو مثنويءَ ۾ آندائين.

(٢) **ملا عبد الرشيد** اصل لاهري ٻندر جو رهاڪو هو. فقہ ۾ قابل هو، پر شاعر به قابل هو. مرزا غازيءَ کي سندس صحبت گهڻو پسند هئي، تنهن ڪري هن کي پنهن جي وطن مان گهرائي پاڻ وٽ رکيائين ۽ خان جو خطاب ڏنائيس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

(٣) **ملا محمد صوفي** مرزا غازي بيگ جي وقت جو شاعر هو. اڪثر ساڻس گڏ رهندو هو ۽ مشاعرن ۾ شامل ٿيندو هو.

(٤) **غيوري** عرف شڪر جهڙو شاعر هو. ديوان اٿس.

(٥) ميان **فتح الله** ولد عبدالله مغل ٺٽي جو شاعر هو، حسيني تخلص هوس. پير دستگير جو خليفو هو. سِڪن ڍالڻ ۽ مُهرن کوٽڻ جو ڪم ڪندو هو.

(٦) **محمد مير** عرف ميان ماشو ولد ميان دائود عربي ۾ جهڙو عالم هو ۽ فارسي ۾ شاعر به هو. محمد صباح (نمبر ٢٠٦) سان گڏ طبع آزمائي ڪندو هو. نواب اعظم خان سان گڏ جي جهان آباد ويو ٿي، انهي لاءِ ته محتسب مقرر ٿئي، پر جڏهن ٻکر پهتو، تڏهن حياتي پوري ٿيس.

(٧) **شيخ محمد فاضل** ولد شيخ علي محمد، برجستو شاعر ۽ خوش نويس ٿي گذريو.

(٨) **حيرتي** ٺٽي جي مشهور شاعرن مان هو ۽ شهرتي شاعر (نمبر ٣، فصل ٥) جو همعصر هو.

(٩) **ملا يار محمد** خادم ۽ **محمد رضا** هاشمي، ٻئي عالمگير بادشاهه جي زماني ۾ ٺٽي جا مشهور شاعر هئا. سندن شعر ۾ ظرافت به هئي ۽ بلاغت به هئي.

(١٠) **عبدالشڪور** ٺٽي جو مشهور شاعر هو ۽ **عاقبت محمود خان** به، جنهن جو تخلص عيشي هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هو منصبدار هو. سندس ديوان ۽ انشا مشهور آهي.

(١١) آخوند محمد شفيع پارسي خوان، مشهور استاد ۽ عجيب طبع جو شاعر هو. تاريخ ڪڍڻ ۾ ڏاڍو قابل هو. مير عبدالقدوس شيرازيءَ جي مصاحبن مان هو. سڀ معزز ۽ دولتمند ماڻهو کيس گهڻي تعظيم ڏيندا هئا.

(١٢) مير محمود استراباد جي رضوي سيدن مان هو. نواب سيف الله خان جي عهد ۾ سنه ١١٤٠هه ۾ عتبات عاليات جي زيارت ڪري موٽي ٺٽي آيو ۽ اتي رهي پيو. شادي ڪيائين ۽ اولاد ٿيس. منقبت ۽ مرثيا تمام گهڻا چيائين.

(١٣) محمد پناه مير حيدرالدين ابو تراب ڪامل جو شاگرد هو. رجا تخلص هوس. تمام چڱو شعر چوندو هو ۽ تاريخون ڪڍندو هو. درويشن ۽ فقيرن جي صحبت ۾ گهڻو رهندو هو.

(١٤) آقا محمد صالح تبريزي، سورت بندر ۾ آيو هو ۽ ٺٽي ۾ اچي رهي پيو ۽ مشهور شاعر ٿي گذريو. واثق تخلص هوس. خوشنويس به هو ۽ انشا پرداز به. سنه ١١٧٩هه ۾ وفات ڪيائين.

(١٥) شيخ عبدالسبحان ولد شيخ مرتضيٰ- هي حاضر جواب شاعر هوندو هو ۽ ظرافت آميز شعر چوندو هو. منقبت به گهڻا چيائين. اهلبيت جي محبت ڪان گهڻا مخالف ميان نور محمد ڪلهوڙي جي راڄ ۾ هڪڙي اڪيلي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڏيڻ لڳا، جا هن سعادت سمجهي صبر سان سٺي. سندس مولود به مشهور آهن. ڪانئس پوءِ سندس پٽ محمد رفيع به چڱو شعر چوندو هو.

(١٦) **آخوند فيض الله ملا ماڇو** هو ۽ ٺٽي جو رهاڪو هو. گھڻن شاعرن جا نازڪ ۽ خيالي شعر خوب ڄاڻندو هو ۽ سمجهائيندو هو ۽ پاڻ به چڱو شعر چوندو هو. تخلص طپش هوس. نثر توڙي نظم تعريف جھڙو لکندو هو.

(١٧) **مخدوم اسد الله** ٺٽي جي مخدومن مان ۽ محمد معظم ترائي جي اولاد مان هو. محمد محسن (نمبر ٢٧ پنجين فصل واري) جو شاگرد هو. طبع تمام چڱي هيس. شعر عمدو چوندو هو. گھڻي مدت سورت بندر ۾ گذاريائين.

(١٨) **آخوند غلام محمد** ولد محمد حسن ٺٽي ۾ فارسيءَ جو چڱو مدرس هو. شعر به چڱو چوندو هو، خصوصاً تاريخون ۽ قطعا. سندس گھڻا شاگرد هوندا هئا.

(١٩) **مرزا غلام علي** الهوردي بيگ گاذروني جو پوٽو هو. شيخ قمر الدين جي خدمت ۾ رهندو هو ۽ بادشاه جي لشڪر ۾ گذاريندو هو. شعر تمام چڱو چوندو هو. مومن تخلص هوس. ديوان اٿس.

(٢٠) **شاه حسين** ٺڪدري، مرزا شاه حسن جي ٺڪدري اميرن مان هو. عالم فاضل ۽ شاعر هو. تاريخ،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڪيترن جي فن ۾ ماهر هو. ڪتاب روضته السلاطين سندس تصنيف آهي.

(٢١) مولوي مصلح الدين لاڙي، لقبي جو ڪڙو عالم ۽ فاضل شخص هو. مرزا شاهه حسن کي ٻه پڙهايائين. سنه ٩٦١ هه ۾ حج ڪري ويو. ڪتاب شرح شمايل نبوي ۽ حاشيه تفسير بيضاوي ۽ شرح فارسي منطق ۽ ٻيا به گهڻا ڪتاب لکيائين.

(٢٢) قاضي ڏتو سيوهاڻي - هو ٻڪر جي قاضي، شرف الدين جو شاگرد هو، جنهن کي مخدوم راهو جولدا هئا. حديث جو علم مخدوم بلال تلٽي واري کان پڙهيو ۽ ٻيا علم مخدوم محمود فخرپوتي ۽ عبدالعزيز هراتي وٽ پڙهيو. ارڙهن تفسير پڙهيائين. جفر جو ماهر ۽ ٻيا گهڻا مخفي علم ڄاڻندڙ هو. ترڪي به ڄاڻندڙ هو. ذهن تمام چڱو هوس. گهڻا ڪتاب يادگيري ۾ لکيائين به.

(٢٣) مير شاهه مسعود ۽ مولانا فخري ۽ حيدر ڪلوخجو به مرزا شاهه حسن جي وقت جا تمام چڱا شاعر هئا. ٻنهين جو ديوان حيدري ته مشهور آهي.

(٢٤) مير يونس ارغون پوءِ همايون بادشاهه وٽ ۽ پوءِ محمد زمان مرزا وٽ هو ۽ پوءِ مرزا شاهه حسن ۽ سلطان محمود خان وٽ وڃي رهيو. ترڪي ۽ فارسي شعر تمام چڱو چوندو هو. سنه ٩٨٥ هه ۾ وفات ڪيائين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

(٢٦) **مولوي يار محمد** مرات کان لنگهي ۾ آيو. انشا پردازيءَ ۾ نهايت قابل هو ۽ شاعر به زبردست هو. سلطان محمود هنکي وڪيل ڪري بادشاهه ڏانهن موڪليو. سيوهڻ پور ۾ مري ويو.

(٢٧) **مخدوم عباس** وڏو عالم فاضل ۽ پرهيزگار شخص هو. ذات جو مگور جو هو. اصل پاٽ جو ويٺل هو. پوءِ مگورجن ۾ اچي ويٺو. تفسير ۽ حديث ۽ فقه جي علمن ۾ قابل هو. هميشه حديث پڙهڻدي رونندو هو. سنه ٩٩٨ هه ۾ وفات ڪيائين.

(٢٧) **مير لطفعلي خان**، جنهن جو نالو مير محمد شفيع هو، سو مير محمد يوسف مهدي رضوي بکري جي پوٽن مان هو. عطر خان کان پوءِ سنه ١١٢٥ هه ۾ ٺٽي جو نواب ٿيو ۽ شجاعت علي خان خطاب مليس. تمام چڱي حڪومت ڪيائين. شاعر به چڱو هو. تخلص همت هوس.

(٢٨) **نواب مهابت خان** ولد محمد منعم خان، جنهن کي خان خانان جو خطاب هو ۽ جو بهادر شاهه بادشاهه جو وزير هو ۽ جو سنه ١١٣٢ هه ۾ ٺٽي جو نواب مقرر ٿي آيو، سو ڏاڍو چڱو ۽ ڪم آزار شخص هو ۽ فقيرن ۽ عالمن ۽ شاعرن جو دوست هوندو هو ۽ انهن کي عزت ڏيندو هو ۽ انهن سان صحبت رکندو هو. پاڻ به چڱو شاعر هوندو هو. ڪاظم تخلص هوس. سنه ١١٣٥ هه ۾ ٺٽي ۾ وفات ڪيائين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سندس لاش لاهور جي رستي کڻي ويا ۽ سندس جاءِ تي سندس ننڍو پٽ رکيو ويو.

(٢٩) سنڌ جي ڪلهوڙن حاڪمن مان ميان غلام شاهه ۽ ميان محمد سرفراز به علم دوست هوندا هئا ۽ عالمن ۽ فاضلن کي مان ڏيندا هئا، پاڻ به شعر چوندا هئا، سنڌي به فارسي به. سندن ڪي غزل ۽ ڪي مداحون موجود آهن.

(٣٠) ساڳي طرح ٽالپرن يا ميرن حاڪمن مان مير فتحعلي خان ۽ مير ڪرمعلي خان به علم دوست هئا ۽ سندن وقت ۾ عالم ۽ شاعر ايندا هئا ۽ مان پائيندا هئا. هو پاڻ به هوشيار هوندا هئا ۽ شعر چوندا هئا. ثابتعلي شاهه جنهن جو اشارو مٿي آيو آهي، سو سندن زماني جو شاعر آهي. سڀ کان پوئين ميرن جو چڱو شاعر ۽ مصنف ٿي گذريو، سو مير حسنعلي خان ولد مير نصير خان هو، جنهن اسانجي وقت ۾ وفات ڪئي. سندس مرثيا ۽ منقبت تمام گهڻا آهن، جي ثابتعلي شاهه جي تتبع تي چيا اٿس، ۽ نثر ۾ به سندس ڪي ڪتاب آهن، جي مذهب جي بابت آهن. شعر ۾ سندس تخلص حسن آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

الف بي وار ياداشت ماڻهن جي

(اشارو- مٿيون انگ فصل لو ڏيکاري ۽ هيٺيون اسم)

(ا)

آدم (مخدوم) ٥/١٦

ابراهيم (قاضي؟) ٣/١

ابو البقا (مير) ٥/٤

ابو الخير (مخدوم) ٥/١٣

ابو الحسن (مخدوم) ٥/١٨

ابو الفتح (مخدوم) ٥/١٥

ابو الفضل (شيخ) ٢/٨

ابو القاسم (ملا) ٥/١٤

ابو القاسم سلطان ٥/١

ابو المڪارم (مير) ٢/٢

ابوبڪر (ميان) ٢/٥

ابو علي سنڌي ٤/٢

احمد (مُلّا) ٥/١٤

اسد الله روشن (مخدوم) ٦/١٧

اسد الله (ميان) ٥/١٥

اسمٰعيل (قاضي) ١/٤

امان الله (خواجه) ٥/٨

امير حسيني ١/٢

امين الدين (مير) ٥/٤

(ث)

ثابتعلي شاه زوار ڪربلائي ٣/٩

(ج)

جانشاه رضوي (مير) ١/٤

جهانگير شاه هاشمي ١/١

(ح)

حسن علي خان حسن (مير) ٦/٤٠

حيدر الدين ابوتراب ڪامل ٥/٧

حيدر ڪاوخجو (مير) ٦/٤٣

حيدر هروي، ڪليچ ٢/٦

حيرتي ٦/٨

(د)

دانشور خان شهرتي ٥/٣٠

داؤد (درويش) ٣/٦

(ڏ)

ڏتو (قاضي) ٦/٢٢

(ر)

رحمت الله (شيخ) ٣/١

رضي الدين فدائي (مير) ٥/٧

رڪن الدين (مخدوم) ٥/١٢

(ز)

زين العابدين قانع (مير) ٥/١

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

(س)

سعيد قريشي ١/٢
سعيد ڪاشاني، سرمد ٥/٢٨
سيد علي شيرازي ٥/١
سلامي (مُلّا) ٥/٢٦

(ش)

شاه حسين تڪدري ٦/٢٠
شاه مسعود (مير) ٦/٢٣
شاه ولي (سيد) ٥/٢
شفيع محمد (سيد) ٣/٢

(ط)

طالب الله (مخدوم) ٥/١٦

(ع)

عاقبت محمود خان عيشي ٦/١٠
عباس (مخدوم) ٦/٢٦
عبد الباسط (شيخ) ٥/١٦
عبد الحڪيم عطا (ملا) ٥/٢٦
عبد الحليم (ميان) ٢/٥
عبد الرحمان (مخدوم) ٣/٣
عبد الرسول (ملا) ٥/٢٣
عبد الرشيد (ملا) ٦/٢
عبد الرؤف جوڻا (ميان) ٥/١٥
عبد السبحان (شيخ) ٦/١٥
عبد الشڪور ٦/١٠
عبد العزيز (مخدوم) ٢/٧
عبد الغفار (قاضي) ٢/٣
عبد الغني (شيخ) ٥/٢١
عبد القادر (سيد) ٥/٩
عبد القيوم ٥/٢٠
عبد الڪريم (سيد) ٣/٨
عبدالله سلطان خان عريضي ٢/٢
عبدالله (شيخ) ٣/١
عبداللطيف ٣/١
عبداللطيف تاڪ پڌائي ٣/٢
عبدالواسع صوفي (شيخ) ٥/١٧
عبدالواسع (ميرڪ) ٥/٢
عثمان مروندي (شيخ) ٢/١
عظيم الدين ٥/٢
علي شير قانع ٥/٢
علي احمد (مخدوم) ٥/١٦
عنايت الله صوفي (شاه) ٣/١
عيسيٰ سنڌي (شيخ) ٣/٢

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

(غ)

غروري [مير] ٥/٥

غلام شاه عباسي ٦/٣٩

غلام علي مداح ٥/٣٧

غلام علي مومن [مرزا] ٦/١٩

غلام محمد [آخوند] ٦/١٨

غيوري عرف شڪر ٦/٦

(ف)

فتح الله حسيني [ميان] ٦/٥

فتحعلي خان [مير] ٦/٣٠

فخر الدين عراقي [شيخ] ١/٢

فخري [مولانا] ٦/٢٣

فضلي فضل ١/٢

فيض الله طيش [آخوند] ٦/١٦

فيضي [شيخ] ٢/٨

(ق)

قاضي [قاضي] ٢/٣

قمر الدين عشرت [شيخ] ٥/٣٠

قيصر [مُلّا] ٣/٧

(ڪ)

ڪرمعلي خان [مير] ٦/٣٠

ڪمال الدين احمد ٥/٦

(ل)

لطفعلي خان همّت (مير] ٦/٢٧

(م)

محبعلي [مُلا] ٥/٣٠

محمّد [ملا] ٥/١٣

محمد صوفي [ملا] ٦/٣

محمد اشراف [قاضي] ٢/٣

محمد پناه واثق ٦/١٣

محمد حسن [سيد] ٥/٦

محمد حسين مراد [سيد] ٥/٦

محمد حسين جانباز [مولانا] ٥/٣٣

محمد حسين شوقي [ملا] ٥/٣٩

محمد رضا هاشمي ٦/٩

محمد رضا [ميان] ٥/٣٣

محمد رفيع [ميان] ٢/٥

محمد رفيع هوس ٦/١٥

محمد سرافراز عباسي ٦/٣٩

محمد شريف [مخدوم] ٥/١٥

محمد شفيع [آخوند] ٦/٢٦

محمد صالح [ملا] ٥/٣٤

محمد صالح تبريزي [آقا] ٦/١٤

محمد ضيا قيامت ٥/٣٦

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

محمد ظهير [قاضي]	٢/٣
محمد علي [مير]	١/٢
محمد علي صوفي	٥/١٧
محمد فاضل [شيخ]	٥/٧
محمد محسن پاتولي	٥/٢٧
محمد محفوظ سرخوش [شيخ]	٥/٢٥
محمد مريد [شيخ]	٥/٢٥
محمد معين تسليم [مخدوم]	٥/١٩
محمد مقيم	٦/١
محمد منعم [مير]	٥/٥
محمد هاشم [مخدوم]	٥/٢٠
محمد مير	٦/٦
محمود [قاضي]	٥/١١
مرتضاى مشرب [خواجه]	٥/٨
مصلح الدين [مولوي]	٦/٢١
معصوم شاه نامي [مير]	١/١
موساي [شيخ]	٢/٨
مهابت خان كاظم	٦/٢٨
مير محمد [شيخ]	٥/٣
مير محمد [سيد]	٥/٩
(ن)	
ناصرالدين مدني	٢/٥
نجم الدين عزلت [مير]	٥/٩
نورالحق مشتاقي [ملا]	٢/٣
(و)	
وجه الدين [ميان]	٢/٥
(هه)	
هارون [سيد]	٢/٥
همون [ميان]	٢/٦
(ي)	
يار محمد [ملا]	٦/٩
يار محمد [مولوي]	٦/٢٦
يوسف سنڌي [شيخ]	٤/٢
يونس ارغون [مير]	٦/٢٠

Jeay Sindh

Scanned with CamScanner

الف بي وار ياداشت ڪتابن جي

[اشارو- مٿيون انگ، فصل تو ڏيکاري ۽ هيٺيون اسم]

آداب المريدين ٥/١

آئين اڪبري ٢/٨

اشعار گزيده ٥/٤

اصطلاحات رضويه ٥/٦

اقتباس مشڪواة ٥/١٧

اڪبرنامه ٢/٨

انشاي ابوالفضل ٢/٨

انشاي عيشي ٦/١٠

انشاي فيضي ٢/٨

انشاي قابل خان ٥/١٥

انشاي محمد شريف ٥/١٥

ب

بهمن نامه ٥/٨

بيان العارفين } ٣/٨

تنبيه الغافلين } ٥/٤٤

ت

تاريخ چراغ هدايت ٥/٧

تاريخ طاهري ٥/٢ ٥/٣٦

تاريخ معصومي ١/١

تحفة الڪرام ٥/٤

تحفة المجالس ٥/٤

تذڪرة الاوليا ٥/١١

تذڪرة المراد ٥/١

ترنم عشق [مثنوي

مومل راڻو] ٦/١

ج

جامع فتاوي پوراني ٥/٤

چ

چچ نامه ١/٤

چنيسر نامه ٥/٣٦

ح

حاشيه تفسير بيضائي ٦/٣١

حاشيه شرح ملا ٣/١

حديقة الاوليا ٥/٩

حملهء حسيني ٥/٣٧

حواشي حديث ٢/٤ ٢/٧

حواشي مشڪواة ٢/٧

حواشي متين ٥/٢٢

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

خ

خمسه فيضي ۲/۸

د

دستور السيّاق ۵/۲۴

ديوان اشرف ۲/۴

ديوان جويا ۵/۱۵

ديوان حسني ۵/۵

ديوان حسيني ۶/۱۵

ديوان حيدري ۶/۲۴

ديوان شهرتي ۵/۳۰

ديوان عطا ۵/۲۶

ديوان حبشي ۶/۱۰

ديوان غروري ۵/۵

ديوان غيوري ۶/۴

ديوان فيضي ۲/۸

ديوان ڪليم ۲/۶

ديوان محسن ۵/۲۷

ديوان مومن ۶/۲۹

ديوان مير ۱/۴

ديوان نامي ۱/۲

ر

رسالو شاه عبداللطيف ڀٽائي ۴

رسالو شاه ڪريم ۳/۸

رشحات الفنون ۵/۷

روضة السلاطين ۶/۳۰

ز

زادالمسافرين ۱/۴

س

سنڌي ابوالحسن ۵/۱۸

سنڌي قاضي قاضن ۲/۴

سنڌي مخدوم محمد هاشم ۵/۳۰

سواطع الالهام ۲/۸

ش

شجرهٔ سادات بخاري منظوم ۱/۴

شرح اربعين ۵/۱۲

شرح ديوان حافظ ۵/۶

شرح شمائل نبوي ۶/۲۱

شرح گيلاني ۵/۱۲

شرح مخزن الاسرار ۵/۱۷

شرح منطق ۶/۲۱

شطحيات سرمد ۵/۲۸

ص

ضرر البشر ۵/۲

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ط

طب نامي ١/١

طراز دانش ٥/٢٧

طوطي نامہ ٥/٦

ع

عشيقہ عثمان مروندي ٢/١

عقد دوازدہ گوہر ٥/٢٧

علم ڪلام ٣/١

ف

فتاوي عالمگيري ٥/١٣

فتحنامہ سنڌ ٥/٢

ق

قصايد فيضي ٢/٨

قصايد محسن ٥/٢٧

ڪ

ڪنز الرموز ١/٢

م

مراثي و مناقب ثابتعليشاہ ٣/٩

مراثي و مناقب عبدالسبحان ٦/١٥

مراثي و مناقب مير حسنعلي خان ٦/٣٠

مراثي و مناقب مير محمود ٦/١٢

مراثي و مناقب عطا ٥/٢٦

مثنويات عطا ٥/٢٦

مثنويات غروري ٥/٥

مثنويات فيضي ٢/٨

مثنوي سليمان و بلقيس ٥/٧

مثنوي ترنم عشق مومل راڻو ٦/١

مثنوي مظهر الاثار ١/١

مثنوي ناز و نياز (سسئي پنهون) ١/١ ٥/٢٩

مثنوي نغمات شوقي ٥/٢٩

معلومات الآفاق ٥/٧

منتخب التاريخ ٥/٣١

منطق ٥/٦

ن

نزهت الارواح ١/٤

نفايس الافڪار في عرايس الابڪار ٥/٢٤

ھ

هفت اختر ٥/٨

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

PRINTED AND PUBLISHED BY
JETHMAL PARSRAM GULRAJANI AT THE BHARATVASI PRESS
HYDERABAD SIND
SIND PUBLISHING HOUSE.

Jeay Sindh

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

اسانجا ڪتاب

	سنهو	ٿلهو
١- هئمليٽ (لاثاني شيڪسپيئر جو لاثاني ناٽڪ)	-.٦-١	-.١٠-١
٢- دکي انسان (عالم مشهور ناول لکندڙ فرينچ هيوگو جو ڪتاب)	-.-١	
٣- سچل سرمست (ٻائي، خيال ۽ ڪلام)	-.١٤-.	-.٤-١
٤- گوتم ٻڌ جي حياتي	-.٢-١	-.٤-١
٥- سنڌ جو سئلاني (پيرو مل مهرچند)	-.٢-١	-.٤-١
٦- زئبوني (پروفيسر موتومل ايم گدواڻي)	-.٤-١	-.٨-١
٧- چمڙا پوش جون آکاڻيون	-.٥-.	
٨- نؤورنيءَ جو خون ۽ ٻيون آکاڻيون	-.٤-.	
٩- ڀائي ڪلاچند جي حياتي	-.٦-.	
١٠- صوفي سگورا (رومي، غزالي، لطيف، عطار ۽ ٻيا)	-.١٠-.	
١١- ڪامل مرشد	-.٢-.	
١٢- ترنک جو ترت	-.١٢-.	
١٣- مهاڀاري لڙائي	-.٣-.	
١٤- روح رهاڻ جا اکيان جلد پڪا ٻڌل	١٩٢١	-.٨-٢
١٥-	١٩٢٢	-.٨-٢
١٦- جپ جي صاحب جيٺمل پرسرام		-.٨-.
١٧- ميران ٻائي (جيوت ۽ شبد)		-.٨-.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سھڻو لعل لطيف

سنڌ جي ساھتي خزاني جو املھ ماڻڪ آھي،

پر سولو نہ آھي؛

مسٽر چيئنمل پرسرام پنھنجي ٢٠ سالن جي محنت ۽ تجربي بعد شاھ جو رسالو سولي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آھي.

سو ڪيئن؟ سو ھيئن!

اول پڙھ شاھ جون آکاڻيون پاڱو پھريون

پوءِ پڙھ " ٻيو

آخر پڙھ آکاڻين جي سمجھاڻي

اڻ شاھ جو رسالو تہ انھن آکاڻين ۽ سمجھاڻين ۾ سمايل آھي. مٿين ڪتابن ۾، ھيٺان لفظن جون معنائون اُتيئي اُتي ڏنيون پيون آھن. اھي ڪتاب پڙھي پوءِ ڪٿي رسالي جي سمنڊ ۾ گھڙي پؤ تہ انشاالله اُميد آھي تہ تڙ ڳندو ويندين!

ڪجھ ٿلھو

جدا جدا ھر ھڪ ڪتاب: جي قيمت ـ.ـ١	ـ٤ـ١
ٽيئي ڳڏ ڪپڙائين يڪي جلد سان	ـ٤ـ٣
ٻہ پاڱا آکاڻيون	ـ٤ـ٢

ٻاھر وارن کان ٽپال خرچ نہ، پر مني آرڊر ۽ رجسٽر في مٿن.

سنڌ پبلشنگ ھائوس، پارتواسي پريس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سنڌ سلامت

www.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت جو مشن ۽ مقصد سنڌي ٻوليءَ جي ڊجيٽلائيزيشن ۽ پکيڙ کي وسيع ڪرڻ آهي ۽ پڻ دنيا سان گڏ سنڌس رفتار سان هلڻ جو سانباهو آهي، ڇو تہ تاريخ هميشہ انهن قومن جو احترام ڪيو آهي جن پنهنجي علمي سرمائي جي حفاظت ڪئي آهي. سنڌ سلامت پڻ پنهنجي ٻوليءَ جي بقاء خاطر سنڌي ٻوليءَ ۾ لکيل قيمتي ۽ ناياب ورثي کي ضايع ٿيڻ کان بچائڻ ۽ ان کي نہ رڳو محفوظ رکڻ پر پنهنجي اديبن، ليکڪن، محققن ۽ شاعرن جي علم، هنر ۽ تخليقن کي ڊيجيٽلائيز ڪندي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود سنڌين تائين مفت ۾ آسانيءَ سان پهچائڻ جو عزم ڪيو آهي.

اسان جي خواهش هئي تہ سنڌي مواد تي مشتمل هڪ اهڙو ڪتاب گهر قائم ڪجي جتي هر موضوع تي مشتمل ڪتاب موجود ملن. ڪتابن کي ڳولڻ ۽ ڊائونلوڊ ڪرڻ آسان هجي ۽ اينڊرائيڊ سميت آئي فون يا ونڊوز آپريٽنگ سسٽم سميت هر قسم جي ڊوائيس تي آسانيءَ سان آن لائين پڻ پڙهي سگهجي.

۽ اهو سڀ ”سنڌ سلامت ڪتاب گهر“ ذريعي ئي ممڪن ٿي سگهيو. اميد تہ سنڌ سلامت ڪتاب گهر ذريعي سموري دنيا ۾ موجود سنڌي نہ صرف ڀرپور لاڀ حاصل ڪندا پر سنڌ سلامت ڪتاب گهر کي وڌيڪ فائديمند بنائڻ لاءِ پنهنجو ڀرپور ساٿ نڀائيندا.

books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت ڪتاب گهر جي اينڊرائيڊ اپليڪيشن پلي اسٽور جي هن لنڪ تان ڊائونلوڊ ڪريو:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sindhsalamat.book